

UDK 33.336.1:352

Gwoździewicz Sylwia, assistant professor, PhD in law
The Jacob of Paradies University in Gorzow Wielkopolski
Prokopowicz Dariusz, assistant professor, PhD at economic
Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw

ZNACZENIE WSPÓŁPRACY JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO Z PRZEDSIĘBIORSTWAMI I INSTYTUCJAMI OTOCZENIA BIZNESU W KONTEKŚCIE AKTYWIZACJI PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W GOSPODARKACH LOKALNYCH

We współczesnych gospodarkach rozwiniętych podmioty gospodarcze pełnią kluczową rolę w zakresie wytwarzanego dochodu narodowego. Jednak rola instytucji publicznych i samorządów jest również istotna dla kształtowania efektywności działania finansów publicznych. Od początku lat 90. rośnie znaczenie możliwości efektywnej współpracy współistniejących w ujęciu lokalnym przedsiębiorstw i jednostek samorządu terytorialnego. W ostatnich latach pojawia się potrzeba aktywizacji przedsiębiorczości w sektorze podmiotów gospodarczych. Szczególnie istotną rolę w tej kwestii w gospodarkach lokalnych pełnią także jednostki samorządu terytorialnego. W wyniku tej aktywizacji wzmocnieniu ulega kwestia współpracy celem wygenerowania obopólnych korzyści ekonomicznych. Wzrost gospodarczy w Polsce jest w dużym stopniu zdeterminowany przedsiębiorczością i innowacyjnością funkcjonujących w ujęciu lokalnym i krajowym przedsiębiorstw i podmiotów sektora publicznego, w tym samorządowych. Rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności w sektorze przedsiębiorstw zwykle jest istotnym czynnikiem pozytywnie wpływającym na stan finansów jednostek samorządowych. Poprawiający się wzrost gospodarczy kraju przekłada się na poprawę sytuacji rynkowej jak również finansów przedsiębiorstw. Efektywny rozwój, w tym wzrost dochodów i skali podejmowanych inwestycji w sektorze przedsiębiorstw generuje wzrost wpływów dochodowych z tytułu podatków lokalnych w budżetach jednostek samorządu terytorialnego. W ostatnich latach podnoszenie efektywności ekonomicznej jednostek samorządowych realizowane jest poprzez implementację systemów elektronicznej obsługi klientów opartych na koncepcji e-government. Istotna jest także rola instytucji otoczenia biznesu i jednostek samorządowych, do których zalicza się izby gospodarcze i inne podmioty zrzeszające przedsiębiorstwa oraz obywateli lokalnej społeczności, które aktywnie współpracują z samorządami. Jedną z tego typu izb gospodarczych działającą w wymiarze krajowym jest Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza. Z drugiej strony odnotowana w ostatnich kwartałach poprawa sytuacji na rynkach pracy w Polsce jest także pochodną poprawiającego się wzrostu gospodarczego w Polsce.

Słowa kluczowe: samorząd, jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorczość, podmioty gospodarcze, aktywizacja przedsiębiorczości, innowacyjność, gmina, powiat, finanse jednostek samorządowych, gospodarka samorządowa, gospodarka lokalna, zrównoważony rozwój lokalny, budżet samorządu terytorialnego, regionalna izba gospodarcza.

Гвозджевич С., Прокопович Д.

ВАЖЛИВІСТЬ СПІВПРАЦІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ З ПІДПРИЄМСТВАМИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯМИ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА В КОНТЕКСТІ АКТИВІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦТВА В МІСЦЕВИХ ЕКОНОМІКАХ

У сучасних розвинених країнах економічні суб'єкти відіграють ключову роль у виробництві національного доходу. Проте роль державних установ та органів місцевого самоврядування також важлива для формування ефективності державних фінансів. З початку 90-х років важливо ефективно співпрацювати в місцевому контексті підприємств та підрозділів місцевого самоврядування. В останні роки існує необхідність активізувати підприємницьку діяльність у бізнесі. Особливо важливу роль відіграють підрозділи місцевого самоврядування. Внаслідок цього покращення питання зміцнення співпраці посилюється для отримання взаємних економічних вигод. Економічне зростання в Польщі багато в чому визначається підприємництвом та інноваціями місцевих та національних підприємств та суб'єктів державного сектору, включаючи органи місцевого самоврядування. Розвиток підприємництва та інновацій у підприємницькому секторі зазвичай є важливим фактором, який позитивно впливає на

стан фінансів суб'єктів самоврядування. Підвищення економічного зростання країни означає поліпшення ситуації на ринку та корпоративних фінансів. Ефективний розвиток, включаючи збільшення доходів та масштабів вкладень у корпоративний сектор, сприяє збільшенню надходжень місцевих податків у бюджети підрозділів місцевого самоврядування. В останні роки покращення економічної ефективності органів самоуправління було реалізовано за рахунок впровадження електронних систем обслуговування споживачів на основі концепції електронного уряду. Також важливою є роль ділових кіл та органів самоврядування, включаючи торгово-промислові палати та інші суб'єкти господарювання, а також місцеві громадяни, які активно співпрацюють з органами місцевого самоврядування. Одним з таких типів торговельних палат, що діють у національному вимірі, є Промислова та комерційна конгрегація Польської торгової палати. З іншого боку, поліпшення ситуації на ринку праці в Польщі останніми кварталами є також наслідком поліпшення економічного зростання в Польщі.

Ключові слова: Підприємництво, підприємництво, підприємництво, інновації, муніципалітет, район, фінанси місцевих органів влади, місцеве самоврядування, місцева економіка, сталий місцевий розвиток, бюджет місцевого самоврядування, регіональна економічна палата.

Gwoździewicz S., Prokopowicz D.

MEANING OF COOPERATION OF LOCAL SELF-ESTEEMING UNITS WITH ENTERPRISE INSTITUTIONS AND INSTITUTIONS IN THE CONTEXT OF THE ACTIVATION OF ENTERPRISES IN LOCAL ECONOMIES

In modern developed economies, economic actors play a key role in the production of national income. However, the role of public institutions and local governments is also important for shaping the effectiveness of public finance. Since the beginning of the 1990s, the importance of effective co-operation in the local context of enterprises and local self-government units has increased. In recent years there has been a need to activate entrepreneurship in the business sector. Local self-government units play a particularly important role. As a result of this enhancement, the issue of cooperation is strengthened to generate mutual economic benefits. Economic growth in Poland is largely determined by the entrepreneurship and innovation of local and national enterprises and public sector entities, including local government entities. The development of entrepreneurship and innovation in the enterprise sector is usually an important factor positively influencing the state of finances of self-government entities. Increasing economic growth of the country translates into improvement of the market situation as well as corporate finances. Effective development, including increased income and scale of investment in the corporate sector, is generating an increase in local tax revenue in the budgets of local government units. In recent years the improvement of the economic efficiency of self-government units has been realized through the implementation of electronic customer service systems based on the concept of e-government. The role of business and self-government institutions is also important, including the chambers of commerce and other business entities and local citizens who actively cooperate with local governments. One of these types of chambers of commerce operating in the national dimension is the Industrial and Commercial Congregation of the Polish Chamber of Commerce. On the other hand, the improvement in the labor market in Poland in recent quarters is also a result of an improving economic growth in Poland.

Key words: local government, local government units, entrepreneurship, business entities, Innovation, Municipality, District, Local Government Finance, Local Government, Local Economy, Sustainable Local Development, Local Government Budget, Regional Chamber of Commerce.

Wprowadzenie. Działające we współczesnych gospodarkach rynkowych jednostki samorządu terytorialnego, podmioty gospodarcze i instytucje otoczenia lokalnego biznesu pełnią szczególnie istotną rolę w zaspokajaniu potrzeb społeczeństwa obywatelskiego. Procesy decyzyjne zapadające z obszarze gospodarki finansowej jednostek samorządowych, i współpracujących z samorządami podmiotów gospodarczych, instytucji finansowych i innych lokalnie działających instytucji pośrednio wpływają na tempo rozwoju społeczno-gospodarczego danego regionu i także w ujęciu krajowym. Jakość podejmowanej współpracy między tymi podmiotami i instytucjami, podejmowane w nich decyzje wpływają również na jakość życia społeczności lokalnych (S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz, 2016 B, s. 152-153).

Proces aktywizacji działalności gospodarczej i pozytywnego wpływu tego procesu na makroekonomię krajowej gospodarki jest możliwy dzięki różnym rozwiązaniom systemowym, do których zalicza się rosnący udział znaczenia podmiotów gospodarczych sektora MSP oraz rosnących zależności między efektywnie działającymi przedsiębiorstwami a jednostkami samorządu terytorialnego. Sukcesywnie rośnie również udział samorządów w lokalnych podatkach dochodowych. Obciążenia lokalnymi podatkami powinny być tak ustalane, aby kreowały rozwój infrastruktury technicznej i społecznej. Szczególnie istotną kwestią jest także rozwój innowacyjności w sektorze przedsiębiorstw i poprawa relacji, współpracy między przedsiębiorstwami, lokalną społecznością a samorządami (D. Prokopowicz, 2015, s. 248).

W okresie ostatniego ćwierćwiecza zaszły istotne zmiany w polskiej gospodarce, w tym w przedsiębiorstwach oraz w instytucjach otoczenia biznesu, w tym otoczenia bliższego i dalszego, instytucji finansowych i publicznych. Sukcesywnie rośnie znaczenie globalizacji ekonomicznej polskiej gospodarki, tj. procesu który przyspieszył znacząco w 2004 roku tj. w momencie akcesji Polski w struktury rynkowe Unii Europejskiej. Podstawą tych procesów jest liberalizacja przepływów kapitałowych wsparta harmonizacją przepisów prawa. Z drugiej strony rozwój nowoczesnych technologii upraszcza kanały dystrybucji produktów i usług oraz przyczynia się do wzrostu gospodarczego (A. Miszczuk i in., 2012, s. 67). W działających w otoczeniu przedsiębiorstw handlowych, produkcyjnych, usługowych i innych - podmiotach systemu finansowego realizowany jest wzrost standaryzacji stosowanych procedur, wypracowanych technik sprzedaży i przeprowadzanych transakcji finansowych (S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz, 2017, s. 74-75). Procesy te zdeterminowane są głównie rosnącą konkurencją i związaną z tym presją na redukcję kosztów operacyjnych prowadzonej działalności. Od górnicy zachodzące procesy scalania i ujednolicania struktur rynkowych oraz od dolnej – upowszechniania standardów technologii informatycznej są podstawą realizowanego transnarodowo procesu integracji struktur rynkowych i globalizacji ekonomicznej polskiej gospodarki (S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz, 2016 A, s. 64-65).

W związku z powyższym szczególne znaczenie przypisywane jest rozwojowi instrumentów aktywizacji przedsiębiorczości, w tym aktywizacji osób bezrobotnych do podejmowania pracy zarobkowej w różnych sferach i gałęziach współczesnej gospodarki. Wzrost przedsiębiorczości w podmiotach gospodarczych oraz poprawa sytuacji na rynkach pracy znacząco wpływa na poprawę wzrostu gospodarczego danego regionu. Niestety pod względem przedsiębiorczości i stopy zatrudnienia jest w Polsce jeszcze wiele w tej kwestii do poprawy (A. Żołnierski, 2012, s. 36).

Na podstawie ekspertyz Ministerstwa Gospodarki największą barierą dla rozwoju przedsiębiorczości polskich przedsiębiorstw są wysokie pozapłacowe koszty wynagrodzeń wypłacanych pracownikom z tytułu umowy o pracę oraz niechęć przedsiębiorców do podejmowania ryzyka związanego z wprowadzaniem nowych rozwiązań i nowoczesnych, innowacyjnych technologii (D. Grodzka, A. Zygierewicz, 2008).

Z przeprowadzonych przez Deloitte badań wynika także, że w Polsce przedsiębiorcy mają obecnie do dyspozycji w zasadzie jedynie dwa rodzaje zachęt podatkowych, które sprzyjają rozwojowi przedsiębiorczości i podnoszeniu efektywności ekonomicznej prowadzonej działalności gospodarczej (A. Baranowska-Skimina, 2015). Kwestię tę przedstawia poniższe zestawienie.

Tabela 1.

Podatkowe rodzaje zachęt sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości i wzrostu gospodarczego [2].

Rodzaj systemu wsparcia	Przykłady krajów
Podatek dochodowy od osób prawnych – ulga od wartości: podatek należny	Kanada, Francja, Norwegia, Holandia
Podatek dochodowy od osób prawnych – ulga od wartości: podstawa opodatkowania	Wielka Brytania, Rosja, Czechy, RPA, Brazylia, Polska, Węgry
Podatek dochodowy od osób prawnych – metoda przyrostowa: podatek należny	USA, Irlandia
Podatek dochodowy od osób prawnych – system mieszany: podatek należny	Hiszpania, Korea Pd, Portugalia, Dania
Podatek dochodowy od osób prawnych – system mieszany: podstawa opodatkowania	Austria, Australia
Dotacje z funduszy europejskich	Kraje UE, z wyższym poziomem wsparcia dla tzw. „nowej Unii”: m.in. Polska, Czechy, Słowacja, Węgry
Dotacje z programów europejskich	Kraje UE i stowarzyszone
Dotacje ze środków budżetowych	Polska, Niemcy, Meksyk, Francja, Irlandia, Izrael

Wobec powyższego istnieje w Polsce potrzeba kreowania wzrostu przedsiębiorczości obywateli społeczności lokalnych, aktywizacji bezrobotnych do podejmowania zatrudnienia. Podmioty otoczenia bliższego i dalszego przedsiębiorstw, w tym instytucje samorządu terytorialnego powinny aktywnie wspierać i inspirować przedsiębiorstwa do podejmowania nowych projektów inwestycyjnych i zatrudniania pracowników (M. Nowak, 2012, s. 46).

Rola jednostek samorządu terytorialnego w aktywizacji osób bezrobotnych na lokalnym rynku pracy. Jednostki samorządu terytorialnego pełnią kluczową rolę w zaspokajaniu potrzeb społeczeństwa obywatelskiego. Procesy decyzyjne zapadające z obszaru gospodarki finansowej gmin, powiatów, województw pośrednio przekładają się na procesy ekonomiczne dotyczące rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. W związku z tym od wielu już lat powszechnie przyjmuje się, że samorząd terytorialny jest kluczową składową sektora publicznego a poszczególne jednostki samorządu terytorialnego stanowią istotną część sektora finansów publicznych (H. Izdebski, 2006, s. 92). W zakresie problematyki finansów jednostek samorządowych będących znaczącą częścią publicznego sektora finansowego, do głównych kwestii zalicza się procesy gromadzenia finansowych środków publicznych oraz ich wydatkowania. Wydatkowanie środków jednostek samorządowych dotyczy przede wszystkim sfinansowania zadań własnych oraz zleconych przez państwo (B. Dolnicki, 2014, s. 37).

Zgodnie z funkcjonującymi już od wielu lat standardami część z tych zadań jest obowiązkiem ustawowym, a część natomiast, to są cele określonej społeczności lokalnej, jak np. możliwie wysoki rozwój społeczno-gospodarczy, spadek bezrobocia, wzrost dochodów i tym samym polepszenie warunków życia mieszkańców. Wszystkie te zadania i cele władze samorządowe starają się na bieżąco realizować wykorzystując posiadane instrumenty finansowe i społeczno-ekonomiczne. Najważniejszym z tych instrumentów jest budżet gminy (D. Prokopowicz, 2015, s. 73-74).

W ostatnich latach powszechnie przyjmuje się, że w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego, coraz więcej zadań, dawniej leżących w kompetencji państwa, sukcesywnie w coraz większym stopniu jest przekazywane samorządom. Określone dotacje oraz subwencje z budżetu centralnego Państwa, które zwykle są niewystarczające, są uzupełniane poprzez środki samorządów lokalnych, do których zalicza się województwa, powiaty oraz gminy (J. Gliniecka, E. Juchniewicz, T. Sowiński, 2014, s. 72).

Procesy te są szczególnie istotne, ponieważ powinny motywować samorzady do racjonalnego gospodarowania dyspozycyjnymi zasobami pieniężnymi, tak aby efektywnie ekonomicznie pobudzać lokalną gospodarkę, aktywizować rynek pracy i tym samym przyczyniać się do znaczącego sukcesywnego zmniejszania się bezrobocia w danym regionie.

W związku z tym samorzady powinny sprawnie funkcjonować w zmiennym otoczeniu społeczno – gospodarczym. Dotyczy to także gospodarowania środkami finansowymi. Znaczącym problemem jaki pojawił się od 2008 roku był globalny kryzys finansowy. Mimo tego, że źródła tego kryzysu nie pojawiły się w Polsce w stopniu porównywalnym z krajami wysoko rozwiniętymi to jednak pośrednio kryzys ten wpłynął na znaczące spowolnienie wzrostu gospodarczego w Polsce. Efektem tego spowolnienia było pogorszenie stanu gospodarki finansowej wielu jednostek samorządowych w Polsce. Niektóre samorzady nadal jeszcze borykają się w związku z tym z problemem wysokiego długu publicznego obciążającego ich budżety gospodarki lokalnej (M. Kogut, 2008, s. 47).

Poza tym na prowadzenie gospodarki finansowej w samorządach znaczący wpływ wywiera członkostwo Polski w Unii Europejskiej. Obecnie niemal każda jednostka samorządowa zatrudnia lub współpracuje zewnętrznie ze specjalistą w zakresie pozyskiwania dofinansowania z funduszy Unii Europejskiej celem realizacji określonych rozwojowych projektów inwestycyjnych, które przyczynia się do poprawy gospodarki i życia mieszkańców danej gminy czy powiatu. W związku z tym instytucje samorządu terytorialnego nabywają i doskonalą nowe umiejętności związane z pozyskiwaniem i wykorzystywaniem funduszy unijnych.

Istota gospodarki finansowej jednostek samorządowych w Polsce. Nadrzędnym celem działań w sferze gospodarczej jest generowanie dochodów w sektorze przedsiębiorstw oraz stymulowanie wzrostu zatrudnienia. Dobrze rozwinięta gospodarka lokalna przekłada się na poziom życia mieszkańców miasta, zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i w skali całej społeczności. Przy budowie strategii zrównoważonego rozwoju lokalnego rozwój gospodarczy zajmuje szczególne miejsce, ponieważ jest siłą napędową procesów rozwojowych zachodzących w sferze społecznej, edukacyjnej, kulturalnej i środowiskowej.

Z doświadczeń funkcjonowania samorządów w Polsce w ostatnich latach wynika, że istotną kwestią gospodarki samorządowej jest także umożliwienie społecznościom lokalnym rozwój kwestii samodzielności w podejmowaniu decyzji i administrowania w sferach społecznej, gospodarczej i finansowej. Wiąże się to jednak również ze spełnianiem przez gminę różnych funkcji społecznych i zadań gospodarczych (B. Dolnicki, 2014, s. 46).

W ujęciu ekonomicznym gospodarka finansowa samorządów opiera się przede wszystkim na gospodarowaniu dochodami. Wymienione główne składowe budżetu gminy częściowo są zagwarantowane a częściowo, pośrednio lub bezpośrednio, zależą od efektywności szeroko ujętego zarządzania wydatkami, planowania warunków gospodarczych i realizacji określonych inwestycji.

Efektywne zarządzanie budżetem jednostki samorządowej tj. zarówno stroną dochodów i wydatków samorządów jest kluczowym determinantem warunkującym świadomą, bezpieczną, racjonalną i efektywną politykę gospodarczą i finansową gminy, w tym również w kwestii organizowania przedsięwzięć, które mają się przyczynić do poprawy sytuacji na lokalnym rynku pracy.

Powszechnie przyjęte jest już, że jednostki samorządu terytorialnego pełnią szczególnie istotną rolę w rozwoju gospodarki lokalnej. W ostatnich latach kluczową kwestią jest problematyka aktywizacji przedsiębiorczości w sektorze przedsiębiorstw oraz ludności zamieszkującej lub funkcjonującej na obszarze danej gminy czy powiatu. Proces aktywizacji

rynku pracy jest możliwy przede wszystkim poprzez zastosowanie określonych rozwiązań systemowych usprawniających funkcjonowanie podmiotów gospodarczych oraz zastosowanie określonych instrumentów z pomocą których tworzone są nowe miejsca pracy. Głównym determinantem możliwości zastosowania instrumentów aktywizacji rynku pracy są finanse, tj. budżet jaki na te cele dysponuje samorząd. W ujęciu lokalnym w zakresie tych działań zalicza się także zakres udziału samorządów w podatkach dochodowych odprowadzanych przez podmioty funkcjonujące na danym obszarze np. gminy. Znaczenie tego czynnika odpowiednio rośnie jeżeli lokalne podatki zostaną tak skonstruowane, aby promowały rozwój przedsiębiorczości np. w zakresie infrastruktury technicznej oraz społecznej. W kontekście efektywnego rozwoju gminy szczególnie istotnym czynnikiem jest właśnie kwestia aktywizacji rynku pracy oraz przedsiębiorczości w sektorze podmiotów gospodarczych, ponieważ w ten sposób możliwe jest znaczące zwiększenie wpływów podatkowych do budżetu gminy (*Polskiej gospodarce potrzeba liderów innowacji*, 2014, s. 38). Z drugiej strony ważna jest także poprawa relacji biznesowo-społecznych między przedsiębiorstwami a organami władzy samorządowej (Z. Bukowski, T. Jędrzejewski, P. Rączka, 2011, s. 48).

Rozwój tych relacji warunkuje efektywność w kwestii aktywizacji rynku pracy i przedsiębiorczości w podmiotach funkcjonujących na obszarze określonej jednostki samorządowej. Aktywizacja ta najefektywniej się rozwija w sytuacji synergicznie podejmowanych działań zarówno przez jednostki samorządowe jak i podmioty gospodarcze. Istotna jest więc współpraca tych podmiotów dla rozwoju analogicznych celów wzrostu przedsiębiorczości i organizowania nowych miejsc pracy.

Podjęwane działania mające na celu aktywizację rynku pracy i przedsiębiorczości wymaga przeznaczenia na te cele środków finansowych, które w znaczącej części mają pochodzić z dotacji UE nowej perspektywy finansowej 2015 - 2020. Kluczową przesłanką tej aktywizacji jest oczekiwana poprawa jakości życia obywateli społeczności danej gminy.

Wobec powyższego jednostki samorządowe powinny sprawnie funkcjonować w zmiennym otoczeniu społeczno – gospodarczym mając na względzie kwestię aktywizacji rynku pracy. W tym miejscu warto dodać, że w nowej perspektywie funduszy dotacji Unii Europejskiej 2015-2020 skierowanych na rynek Polski znaczna część tych funduszy ma na celu właśnie aktywizację lokalnego rynku pracy, szczególnie w regionach charakteryzujących się wysoką stopą bezrobocia i wysokim odsetkiem ludności w wieku produkcyjnym ale zaliczanych do grupy wykluczonych na rynku pracy. Problem wielu samorządów jest jednak niejednokrotnie kwestia ograniczonych dotacji z budżetu centralnego finansów publicznych (M. Dylewski i in., 2006, s. 115). Z drugiej strony zwykle organy władzy samorządowej wychodzą naprzeciw rosnącemu zapotrzebowaniu na dobra i usługi publiczne zgłaszane przez społeczności lokalne. W ostatnich latach wiele samorządów w Polsce musiało radzić sobie także z problemem znaczącego spowolnienia wzrostu gospodarczego w Polsce (M. A. Saar, 2011, s. 38). Jednak poprawa koniunktury jaka pojawiła się od 2015 roku powinna przyczynić się znacząco do zmniejszenia skali tych problemów. Funkcje i znaczenie aktywizacji rynku pracy prowadzonej przez samorzady w Polsce opisano w niniejszym opracowaniu na przykładzie gminy Ciechanowskiej.

E-government czyli elektroniczne wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności samorządów. Proces wspierania rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności w działalności jednostek samorządowych jest szczególnie istotną kwestią, ponieważ w niektórych obszarach funkcjonowania samorzady w Polsce znacząco ustępują pod względem efektywności i innowacyjności działalności wobec analogicznych podmiotów w krajach rozwiniętych. Jedną z dziedzin w których samorzady rozwijają innowacyjność są elektroniczne kanały dostępu do oferty informacyjnej, doradczej i innej tych instytucji.

Elektroniczny, tj. zdalny dostęp szczególnie intensywnie rozwija się w ostatnich latach i dotyczy także samorządów działających w Polsce. Rozwój ten zdeterminowany jest głównie upowszechnianiem Internetu oraz urządzeń mobilnych typu telefon, tablet, notebook z dostępem do tej globalnej sieci. Tę dziedzinę działalności jednostek samorządowych zaczęto określać jako e-government. Rozwój informatyzacji i internetyzacji działalności oraz oferty

jednostek samorządowych według koncepcji e-government skorelowany jest z nowymi analogicznymi trendami w różnych dziedzinach ekonomii i finansów.

W problematyce tych nowych trendów pojawiła się w ekonomii nowa szkoła myślenia, którą nazwano wikinomią. Procesy te są nieodłącznym atrybutem obecnej globalizacji ekonomicznej (J. Chądzyński, A. Nowakowska, Z. Przygodzki, 2012, s. 193). Niestety od wielu już lat obserwowany jest sukcesywny spadek pozycji Polski w międzynarodowym rankingu innowacyjności sektora jednostek samorządowych w zakresie e-government. Ranking ten jest cyklicznie opracowywany przez ONZ. Rzeczkowski wskazuje, że aby wyjaśnić przyczyny tej niskiej innowacyjności i efektywności działania sektora administracji publicznej w Polsce, należy skoncentrować się przede wszystkim na zbadaniu poszczególnych aspektów funkcjonowania gmin (D. Rzeczkowski, 2015, s. 38).

Rosnąca skala wykorzystania Internetu w różnych obszarach pracy i egzystencji społeczności lokalnych, presja na skrócenie czasu realizacji określonych czynności dokonywanych coraz częściej zdalnie, internetowo za pośrednictwem urządzeń mobilnych to główne powody dla których coraz więcej ludzi zainteresowanych jest rozwojem relacji z instytucjami samorządowymi według koncepcji e-government. Rozwój tej koncepcji generuje wzrost kreatywności i innowacyjności w relacjach obywatel - gmina. W związku z tym samorządy starają się dostosowywać do dokonującego się postępu technologicznego w zakresie teleinformatyki i modyfikują swą ofertę i jej kanały udostępniania do nowych, upowszechniających się standardów i preferencji społeczności lokalnej. Są to także trendy krajowe i globalne, w które w coraz większym stopniu się wpisują działające w Polsce samorządy.

Poza tym kierunki rozwoju samorządów w Polsce według koncepcji e-government zdeterminowane są także rekomendacjami Komisji Europejskiej oraz programami celowymi wspieranymi przez dotacje finansowe UE. Jest to związane z ponad 10-cio już letnim członkostwem Polski w Unii Europejskiej. Członkostwo to determinuje określone wyzwania modernizacyjne, które są pochodną konieczności dostosowywania krajowych normatywów prawnych do standardów wspólnoty i doskonalenia procesu realizacji poszczególnych polityk wspólnotowych. Szczególnym rodzajem organu instytucjonalnego, który kształtuje poziom efektywności uczestnictwa Polski w strukturach Unii Europejskiej są samorządy (M. Małecki, T. Mołdawa, K. A. Wojtaszczyk, red., 2003, s. 127).

W związku z powyższym rozwój e-government zdeterminowany jest sukcesywną informatyzacją instytucji samorządowych i rosnącym wykorzystaniem Internetu w różnych obszarach pracy i egzystencji społeczności lokalnej (T. Jeruzalski, 2009, s. 47). Rozwój e-government zalicza się do jednych z kluczowych determinantów innowacyjności procesów i działalności urzędów publicznych i instytucji samorządowych w Polsce. Rozwój e-government, tj. instytucji administracji publicznej świadczącej usługi poprzez elektroniczne środki komunikacji powiązany jest inicjatywami i działaniami realizowanymi celem sukcesywnego przedstawiania krajowej gospodarki w kierunku społeczeństwa informacyjnego i informatyzacji sektora publicznego. Równocześnie z tymi procesami niezbędnym jest dostosowanie obowiązujących aktów prawnych na podstawie których samorządy wykonują swoje zadania do zmieniających się standardów w zakresie technologii teletransmisji danych i komunikacji elektronicznej.

Oczekiwany już od lat przez klientów działających w Polsce instytucji administracji postęp w rozwoju e-government tj. elektronicznego oferowania usług publicznych dokonywać się powinien poprzez odchodzenie od świadczenia usług dotyczących wyłącznie udostępniania informacji i sukcesywny rozwój usług doradczych oraz coraz bardziej zaawansowanych sposobów zdalnej realizacji spraw urzędowych. Z procesem tym skorelowana powinna być tzw. cyfryzacja (D. Chromicka, D. Descours, A. Kaucz, M. Madejczyk, E. Perłakowska, B. Pękalski, 2013, s. 37) tj. sukcesywna zamiana tradycyjnej dokumentacji papierowej na elektroniczną w urzędach co powinno się przyczynić w dłuższym terminie do redukcji kosztów prowadzonej działalności oraz jest istotne w kontekście

kształtowania światopoglądu społeczeństwa i propagowania w ten sposób zasadności stosowania podejścia proekologicznego.

Proces sukcesywnego permanentnego doskonalenia elektronicznie świadczonych usług tj. e-usług powinien polegać na wdrażaniu nowych metod zarządzania w jednostkach samorządowych, uwzględniających zmieniające się potrzeby społeczności lokalnej i ułatwienia ich zdalnego świadczenia z wykorzystaniem systemów informatycznych i Internetu. W zakresie racjonalizowania wydatków na implementację do samorządów nowoczesnych systemów informatycznych powinny być wykorzystane dotacje finansowe UE, które od 2016 roku będą udostępnione jednostkom samorządowych na realizację tych projektów. Podstawy prawne dla realizacji tego typu projektów informatyzacji urzędów ustanowione zostały już w 2005 roku na mocy Ustawy o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne. W 2006 roku opracowany został pierwszy w historii Polski plan informatyzacji państwa ze szczególnym uwzględnieniem podmiotów administracji publicznej, w tym także jednostek samorządowych (A. Kaczorowska, 2013, s. 82).

Analizując problematykę zróżnicowania merytorycznego projektów realizowanych w sektorze publicznym, także skalę zaangażowanych dotacji unijnych, znaczącego jeszcze zapóźnienia Polski w procesie implementacji e-usług w samorządach względem innych krajów kluczową kwestią jest wypracowanie spójnej i uniwersalnej dla poszczególnych typów jednostek samorządowych metodyk zarządzania projektami w kwestii ich implementacji do projektów związanych z rozwojem e-government. W związku z tym niezbędne jest także rozwijanie systemu wsparcia organizacyjno-informatycznego dla procesu implementacji tych metodyk w instytucjach administracji publicznej, tym także z wykorzystaniem dofinansowania z dotacji UE (E. Kornberger-Sokołowska, red., 2012, s. 148).

W ostatnich kwartałach większość prognoz formułowanych przez analityków ekonomicznych i finansowych na kolejne lata sugeruje większy niż obecny poziom wzrostu gospodarczego kraju. Prognozy te bazują na założeniach kontynuacji reform gospodarczych i politycznych a także na korzystnej sytuacji ekonomicznej na rynkach międzynarodowych. Te pozytywne scenariusze przyczynią się do zdynamizowania rozwoju zarówno gospodarki krajowej jak i poszczególnych samorządów i podmiotów działających lokalnie.

Współpraca samorządów z podmiotami gospodarczymi oraz lokalnymi instytucjami otoczenia biznesu. W związku z powyższym rośnie znaczenie instytucji otoczenia biznesu, podmiotów wspierających rozwój przedsiębiorstw, reprezentujących interesy przedsiębiorców wobec instytucji publicznych, jednostek samorządowych, organów władzy państwowej, względem ustawodawcy. Do tego typu instytucji wspierających rozwój podmiotów gospodarczych należą izby gospodarcze, cechy rzemiosł różnych i stowarzyszenia integrujące obywateli społeczności lokalnych.

Zgodnie z powyższym jednostki samorządowe powinny sprawnie funkcjonować w zmiennym otoczeniu społeczno – gospodarczym mając na względzie kwestię aktywizacji przedsiębiorczości i innowacji. W tym miejscu warto dodać, że w nowej perspektywie funduszy dotacji Unii Europejskiej 2015-2020 skierowanych na rynek Polski znaczna część tych funduszy ma na celu aktywizację przedsiębiorczości, w tym tworzenie miejsc pracy dla osób bezrobotnych poszukujących pracy.

Problemem jest jednak niejednokrotnie kwestia dotacji z budżetu centralnego finansów publicznych (M. Dylewski i in., 2006, s. 115). Problem ten sprowadza się do tego, że centralna administracja państwowa nakłada kolejne nowe zadania do realizacji na podmioty sektora samorządowego, jednak często zdarza się tak że dzieje się to bez przekazania stosownych środków finansowych za które te dodatkowe cele mają być zrealizowane.

Z drugiej strony zwykle organy władzy samorządowej wychodzą naprzeciw rosnącemu zapotrzebowaniu na dobra i usługi publiczne zgłaszane przez społeczności lokalne. W ostatnich latach wiele samorządów w Polsce musiało radzić sobie także z problemem rosnącego długu publicznego (M. A. Saar, 2011, s. 38). Jednak poprawa koniunktury jaka

pojawiła się od 2015 roku powinna przyczynić się znacząco do zmniejszenia skali tych problemów.

Spoglądając w przeszłość należy stwierdzić, że dokonująca się od 1989 r. reforma gospodarki kraju, wprowadzająca zasady i mechanizmy rynkowe, wyzwoliła aktywność gospodarczą, przedsiębiorczość miejscowej społeczności. W wyniku wzrostu przedsiębiorczości nastąpił szybki rozwój takich istotnych gałęzi gospodarki jak: handel, pośrednictwo finansowe, obsługa nieruchomości i firm oraz innych usług. Dokonujące się w kraju przekształcenia natury społeczno - gospodarczej istotnie wpłynęły również na zmiany w strukturze gospodarki samorządów w latach 90.

Szczególnie istotnym segmentem procesów wspierania rozwoju przedsiębiorczości i innowacji są podmioty gospodarcze. Dużą grupę podmiotów działających lokalnie stanowią instytucje administracyjne, oświatowe oraz służby zdrowia. Zdarzające się w perspektywie wieloletniej wahania koniunktury, umiarkowany poziom bezrobocia oraz łatwość podejmowania działalności gospodarczej to czynniki sprzyjające znacznej fluktuacji liczby podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON (A. Miszczuk i in., 2012, s. 43). Z punktu widzenia rozwoju gospodarczego jednostki samorządowej istotny jest jednak fakt, że w ostatnich kwartałach więcej nowych przedsiębiorców rejestrowało działalność, niż ją kończyło. Kierunek zmian w gospodarkach lokalnych, a także szerzej: Polski, daje się zaobserwować, analizując zmian liczbę podmiotów w poszczególnych sekcjach.

Poza instytucjonalnymi organami władz samorządowych na terenie gminy funkcjonują także inne podmioty, które mogą pełnić znaczącą rolę w kwestii aktywizacji przedsiębiorczości i innowacji w sektorze przedsiębiorstw i względem społeczności lokalnej. Są to zwykle instytucje pełniące rolę zaplecza dla biznesu, w tym różnych rodzajów przedsiębiorstw (A. Miszczuk i in., 2012, s. 58). Między innymi są to instytucje typu Cech Rzemiosł Różnych. Cech reprezentuje interesy rzemiosła wobec organów władzy państwowej i samorządowej oraz dba o dobre imię rzemiosła wobec odbiorców jego działalności.

W tego typu instytucjach można uzyskać pomoc w następujących kwestiach prowadzenia podmiotów gospodarczych, w tym zakładów usługowych:

- a) poradnictwo podatkowe i pomoc w sporządzaniu deklaracji podatkowych,
- b) wszelkie informacje niezbędne do prawidłowego funkcjonowania zakładu,
- c) informacje odnośnie mistrzów szkolących w zawodzie, wolnych miejsc w zakładach, zawieranie umów na szkolenie uczniów i refundacje kosztów szkolenia,
- d) porady w zakresie bhp.

Proces wspierania rozwoju przedsiębiorczości, w tym aktywizacji osób bezrobotnych do podejmowania pracy zarobkowej i poprawy sytuacji na rynkach pracy jest możliwy przede wszystkim poprzez zastosowanie określonych rozwiązań systemowych usprawniających działanie instytucji publicznych, samorządów oraz podmiotów gospodarczych. W kontekście efektywnego rozwoju podmiotów gospodarczych szczególnie ważnym determinantem jest właśnie kwestia aktywizacji przedsiębiorczości, ponieważ w ten sposób możliwe jest znaczące zwiększenie efektywności ekonomicznej danego podmiotu, poprawa sytuacji finansowej i w konsekwencji także zwiększenie wpływów podatkowych do budżetu państwa oraz budżetu gminy. Z drugiej strony ważna jest także poprawa relacji biznesowo-społecznych między przedsiębiorstwami a organami władzy państwowej i samorządowej (Z. Bukowski, T. Jędrzejewski, P. Rączka, 2011, s. 48).

Sprawnie przeprowadzana implementacja programów aktywizujących przedsiębiorczość zdeterminowana jest procesem rozwoju korelacji i sprzężeń zwrotnych w zakresie współpracy przedsiębiorstw oraz jednostek samorządu terytorialnego. Wzrost gospodarczy w Polsce jest w dużym stopniu zdeterminowany przedsiębiorczością funkcjonujących w ujęciu lokalnym i krajowym przedsiębiorstw i podmiotów sektora publicznego, w tym samorządowych. Z drugiej strony aktywizacja przedsiębiorczości przedsiębiorstw może być istotnym czynnikiem poprawy finansów jednostek samorządowych (J. Gliniecka, E. Juchniewicz, T. Sowiński, 2014, s. 58) oraz wzrostu wpływów podatkowych do budżetu państwa. Efektywny rozwój przedsiębiorstw przyczyni się do poprawy wpływów

dochodowych z tytułu podatków lokalnych w budżetach jednostek samorządu terytorialnego.

Rozwój tych instytucjonalnych relacji warunkuje efektywność w kwestii aktywizacji przedsiębiorczości w podmiotach funkcjonujących na obszarze danej gminy. Aktywizacja ta najefektywniej się rozwija w sytuacji synergicznie podejmowanych działań zarówno przez jednostki samorządowe jak i podmioty gospodarcze. Istotna jest więc współpraca tych podmiotów dla rozwoju analogicznych celów wzrostu przedsiębiorczości, w tym aktywizacji osób bezrobotnych do podejmowania pracy zarobkowej (H. Izdebski, 2006, s. 81).

Z przeprowadzonych powyżej rozważań wynika, że szczególnie istotna jest również rola izb gospodarczych pełniących funkcje integratorów środowisk przedsiębiorców, samorządowców oraz instytucji władzy państwowej i innych podmiotów publicznych. Taką funkcję pełni Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza, która integruje także środowiska przedsiębiorców z instytucjami lokalnie działającymi jednostek samorządowych oraz współpracujące z nimi regionalne izby gospodarcze, zrzeszające głównie lokalnie działających przedsiębiorców.

Zgodnie ze Statutem KPH OIG Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza utworzona została i działa na podstawie zapisów Ustawy (Ustawa z dnia 30 maja 1989 roku *o izbach gospodarczych*) z dnia 30 maja 1989 roku o izbach gospodarczych oraz według postanowień Statutu KPH OIG. Zgodnie z zapisami Statutu KPH OIG Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza jest organizacją samorządu gospodarczego zrzeszającą na zasadzie dobrowolności podmioty prowadzące działalność gospodarczą. W związku z tym KPH OIG jako organizacja samorządu gospodarczego reprezentuje interesy gospodarcze zrzeszonych w niej podmiotów gospodarczych, w szczególności wobec organów władzy państwowej, innych instytucji publicznych oraz względem samorządów terytorialnych. Strategicznym celem KPH OIG w zakresie funkcji reprezentowania środowisk przedsiębiorców wobec instytucji państwowych, krajowych i regionalnych jest szeroko rozumiana ochrona polskiego rynku z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju (*Aktualne postulaty Kongregacji Przemysłowo-Handlowej OIG*, 2017).

W zakresie strategicznych statutowych celów działalności Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza podejmuje w organizowanych dyskusjach i debatach zgłaszane przez krajowych przedsiębiorców sektora MSP postulaty, które następnie przekazuje dla parlamentarzystów oraz dla rządu RP celem inicjowania niezbędnych procesów legislacyjnych (J. Rakowski, 2017, s. 14-15). W efekcie prowadzonych spotkań, dyskusji i debat wypracowywane są konkluzje i wnioski, na podstawie których eksperci Kongregacji Przemysłowo-Handlowej Ogólnopolskiej Izby Gospodarczej opracowują ekspertyzy i piszą projekty ustaw uwzględniające zgłaszane przez przedsiębiorców postulaty. Zainicjowane w ten sposób procesy legislacyjne powinny prowadzić do doskonalenia zapisów regulacji prawnych odnoszących się do działalności gospodarczej prowadzonej w Polsce, w tym także do działalności podmiotów gospodarczych funkcjonujących w sektorze handlu. W konsekwencji tych procesów legislacyjnych w perspektywie kolejnych lat powinna się dokonywać poprawa funkcjonowania rynków w Polsce, wzrostu ich konkurencyjności, poprawy ich efektywności, wzrostu przedsiębiorczości, innowacyjności oraz także zwiększenia wpływów podatkowych do budżetu państwa jak również analogicznych procesów realizowanych w skali lokalnej w jednostkach samorządu terytorialnego.

Zgodnie z powyższym Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza aktywnie wspiera i koordynuje rozwój krajowych podmiotów gospodarczych w tym zwykle lokalnie działających podmiotów typu MSP, przede wszystkim reprezentujących sektor handlu w Polsce. Działalność Kongregacji doskonale się wpisuje w obecnie rozwijane koncepcje patriotyzmu gospodarczego, aktywizacji przedsiębiorczości oraz innowacyjności w kontekście działalności podmiotów gospodarczych oraz ich współpracy z samorządami, instytucjami badawczymi, doradczymi i publicznymi. Obecny rząd planując realizację polityki gospodarczej według koncepcji zaproponowanej i przyjętej przez Ministerstwo

Rozwoju tj. Planu na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju założył uruchomienie i realizację procesów repolonizacji wybranych gałęzi polskiej gospodarki.

Podsumowanie. Sprawna implementacja programów aktywizujących przedsiębiorczość i poprawę sytuacji na rynku pracy zdeterminowana jest procesem rozwoju korelacji i sprzężeń zwrotnych w zakresie współpracy przedsiębiorstw oraz jednostek samorządu terytorialnego. Wzrost gospodarczy w Polsce jest w dużym stopniu zdeterminowany przedsiębiorczością mieszkańców zamieszkujących daną gminę oraz prowadzących w ujęciu lokalnym i krajowym przedsiębiorstwa i podmioty sektora publicznego, w tym samorządowe. Z drugiej strony uruchamianie nowych instrumentów przeciwdziałających bezrobociu oraz aktywizacja przedsiębiorczości przedsiębiorstw może być istotnym czynnikiem poprawy finansów jednostek samorządowych. Efektywny rozwój przedsiębiorstw przyczyni się do poprawy wpływów dochodowych z tytułu podatków lokalnych w budżetach jednostek samorządu terytorialnego. Zależności te w szczególności dotyczą także Powiatu ciechanowskiego.

Podobnie jak przedsiębiorstwa, również podmioty sektora publicznego, w tym jednostki samorządu terytorialnego powinny usprawniać swe funkcjonowanie i dostosowywać się do zmieniającego się otoczenia społeczno – gospodarczego. Poza tym znaczna część jednostek samorządowych nie wyszła jeszcze z problemu długu publicznego, Problem ten zwiększył swą skalę od 2008 roku, kiedy pojawił się globalny kryzys finansowy oraz w związku z podejmowanymi przez jednostki samorządowe projektami inwestycyjnymi, współfinansowanymi z dotacji funduszy Unii Europejskiej. W związku z tym kwestia efektywnego prowadzenia gospodarki finansowej nabiera też nowego znaczenia w związku z członkostwem Polski w Unii Europejskiej. Dla korzystających z dotacji UE przedsiębiorstw oraz jednostek samorządu terytorialnego, niezbędne staje się innowacyjne podejście i doskonalenie umiejętności związanych z pozyskiwaniem i wykorzystywaniem dotacji z programów funduszy unijnych (D. Prokopowicz, 2012, s. 37-38).

Podsumowując w niniejszym artykule wykazano, że efektywnego rozwoju gospodarki lokalnej istotną rolę pełni działalność jednostek samorządu terytorialnego w zakresie aktywizacji przedsiębiorczości i poprawy sytuacji na lokalnym rynku pracy. W tej kwestii kluczowe znaczenie przypisywane jest procesowi permanentnego doskonalenia samorządowych instrumentów aktywizacji przedsiębiorczości, w tym aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych do wejścia lub powrotu na rynek pracy (D. Prokopowicz, 2015, s. 76).

Jednostki samorządu terytorialnego stosując instrumenty aktywizacji osób bezrobotnych do podejmowania pracy przyczyniają się do poprawy sytuacji na lokalnym rynku pracy i w konsekwencji także do efektywnego rozwoju gospodarki danego regionu. Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych przyczynia się do poprawy sytuacji na rynkach pracy i generuje także poprawę wzrostu gospodarczego danego regionu. Wzrost aktywności gospodarczej generuje także większe przychody do budżetu samorządowego z tytułu podatków lokalnych odprowadzanych przez podmioty gospodarcze funkcjonujące na obszarze danej gminy czy powiatu. Poprawiające się finanse w budżecie jednostki samorządowej oznaczają większe możliwości realizacji nowych projektów inwestycyjnych, w tym inwestycji poprawiających infrastrukturę działających lokalnie instytucji publicznych, inwestycje poprawiające stan dróg lokalnych, uzbrojenia terenu w niezbędne media, dofinansowanie sfery edukacji, kultury oraz innych aspektów pozytywnie wpływających na lokalną gospodarkę i warunki życia obywateli. W wyniku efektywnego działania tych procesów poprawie ulegają warunki życia mieszkańców danej jednostki samorządowej. W związku z powyższym szczególnie istotną kwestią w kontekście działalności instytucji samorządu terytorialnego jest sprawna implementacja instrumentów generujących poprawę sytuacji na lokalnym rynku pracy i efektywnego rozwoju przedsiębiorczości w sektorze podmiotów gospodarczych (S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz, 2016 B, s. 153-154).

Istotna jest także rola instytucji otoczenia biznesu i jednostek samorządowych, do których zalicza się izby gospodarcze i inne podmioty zrzeszające przedsiębiorstwa oraz obywateli lokalnej społeczności, które aktywnie współpracują z samorządami. Z drugiej

strony odnotowana w ostatnich kwartałach poprawa sytuacji na rynkach pracy w Polsce jest także pochodną poprawiającego się wzrostu gospodarczego w Polsce.

Bibliografia:

1. *Aktualne postulaty Kongregacji Przemysłowo-Handlowej OIG* (w:) witryna internetowa "KPH.pl", Kongregacja Przemysłowo - Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza, Zarząd Krajowy KPH, październik 2017 r., (http://kph.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=213:aktualne-postulaty-kongregacji-przemyslowo-handlowej-oig&catid=9:aktualnosci).
2. A. Baranowska-Skimina, *Niekonkurencyjny system zachęt na badania i rozwój* (w:) Portal internetowy "eGospodarka. Poradnik Internetu dla Twojej Firmy", maj 2015, (<http://www.egospodarka.pl/91739,Niekonkurencyjny-system-zachet-na-badania-i-rozwoj,1,39,1.html>) za: Deloitte.
3. Z. Bukowski, T. Jędrzejewski, P. Rączka, *Ustrój samorządu terytorialnego*, (w:) "Dom organizatora", Toruń 2011.
4. J. Chądzyński, A. Nowakowska, Z. Przygodzki, *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2012.
5. D. Chromicka, D. Descours, A. Kaucz, M. Madejczyk, E. Perlakowska, B. Pękalski, *Dokumentacja elektroniczna w podmiotach publicznych*, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013.
6. B. Dolnicki, *Samorząd terytorialny*, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska Sp. z o. o., Warszawa 2014.
7. M. Dylewski i in., *Finanse samorządowe, narzędzia, decyzje, procesy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
8. *Finansowanie kosztów studiów podyplomowych*, Powiatowy Urząd Pracy, Ciechanów, kwiecień 2016.
9. J. Gliniecka, E. Juchniewicz, T. Sowiński, *Finanse jednostek samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2014.
10. D. Grodzka, A. Zygierewicz, *Innowacyjność polskiej gospodarki*. Biuro Analiz Sejmowych, 7-03-2008.
11. S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz, *Adjustment of Polish banks to international standards as a factor of globalization of the national financial system* (w:) *Globalization, the State and the Individual*, "International Scientific Journal", University of Economics and Innovation in Lublin, Free University of Varna "Chernorizets Hrabar", Chayka, Varna, Bułgaria 9007, Varna 2017, nr 1(13) 2017, s. 74-75.
12. S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz, *Globalization and the process of the system and normative adaptation of the financial system in Poland to the European Union standards* (w:) *Globalization, the State and the Individual*, "International Scientific Journal", Free University of Varna "Chernorizets Hrabar", Chayka, Varna, Bułgaria 9007, Varna 2016, nr 1(9) 2016 A, s. 64-65.
13. S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz, *Social and Economic Determinants of Effective Development of Entrepreneurship and Innovation in the Municipality of Otwock in Poland* (in:) J. Szablowski (ed.) "Entrepreneurship and Innovation in Selected Countries of Europe", University of Finance and Management in Białystok, Białystok 2016 B, p. 151-170.
14. H. Izdebski, *Samorząd terytorialny. Podstawy ustroju i działalności*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2006.
15. T. Jeruzalski, *Efektywność i skuteczność wdrażania systemów IT w administracji publicznej, Wspomaganie procesów podejmowania decyzji*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2009.
16. A. Kaczorowska, *E-usługi administracji publicznej w warunkach zarządzania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.
17. E. Kornberger-Sokołowska (red.), *Jednostki samorządu terytorialnego jako beneficjenci środków europejskich*, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2012.
18. M. Kogut, *Instrumenty interwencjonizmu lokalnego w stymulowaniu rozwoju gospodarczego*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2008.
19. M. Małecki, T. Mołdawa, K. A. Wojtaszczyk (red.), *Administracja publiczna w procesie dostosowywania państwa do Unii Europejskiej*, Oficyna Wydawnicza Aspra, Warszawa 2003.
20. A. Miszczuk i in., *Gospodarka samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
21. M. Nowak, *Inwestycje w mieście, Uwarunkowania ekonomiczne, organizacyjne i przestrzenne*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2012.
22. D. Prokopowicz, *Determinanty innowacyjności i przedsiębiorczości w zakresie działalności jednostek samorządowych współpracujących z lokalnymi przedsiębiorcami*, (w:) "25 lat samorządności w Polsce - bilans decentralizacji władzy i zmiany gospodarczej", Instytut Socjologii UKSW, Wydawnictwo Kontrast, Warszawa, wrzesień 2016, s. 176.
23. D. Prokopowicz, *Globalizacja, współpraca międzynarodowa i handel zagraniczny. Sięgając w przeszłość* (w:) "Przedsiębiorstwo przyszłości". Kwartalnik Wyższej Szkoły Zarządzania i Prawa im. Heleny Chodkowskiej. Warszawa, Nr 1 (10) 2012, Styczeń 2012, Rok wyd. IV, s. 37-38.
24. D. Prokopowicz, *Spoleczne uwarunkowania przedsiębiorczości i innowacyjności w kontekście rozwoju gminnych jednostek samorządowych* (w:) "Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne. Academic Journal of Sociology", Instytut Socjologii, Wydział Nauk Historycznych i Społecznych UKSW, nr 12 (3) 2015 A, s. 71-83.
25. D. Prokopowicz, *Znaczenie innowacyjności w sektorze przedsiębiorstw i efektywnym współdziałaniu z samorządami podstawą rozwoju gospodarczego w Polsce. The importance of innovation in the business sector and effective cooperation with local authorities to economic development in Poland* (w:) S. Gwoździewicz, B. Mydlowska (red.), *Prawne i społeczne problemy samorządu terytorialnego*, Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości w Warszawie, Warszawa 2015 B, s. 248.
26. J. Rakowski, *XIV Kongres Gospodarki Polskiej. Jubileusz 15-lecia KPH OIG* (w:) Prezentacja, referat wygłoszony podczas XIV Kongres Gospodarki Polskiej 21 czerwca 2017 r., Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza, Warszawa 2017, s. 14-15.
27. D. Rzeczkowski, *Potencjał innowacyjności sektora administracji publicznej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2015.
28. M. A. Saar, *Jak samorzady lokalne mogą wspierać rozwój przedsiębiorczości?*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2011.
29. Z. Strzelecki, *Gospodarka regionalna i lokalna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013.
30. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2013 r., poz. 674 z późn. zm.).
31. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 roku o finansach publicznych (Dz. U. z 2013 r., poz. 885 z późn. zm.).
32. Ustawa z dnia 30 maja 1989 roku o izbach gospodarczych (Dz. U. nr 35, poz. 195 wraz z późniejszymi zmianami).
33. A. Żolnierski, *Znaczenie kapitału społecznego w procesach zarządzania innowacjami*, (w:) *Raport o innowacyjności gospodarki Polski w 2011 roku*, T. Baczko, (red.) Wydawnictwo INE PAN, Warszawa 2012, s. 36.